

"O ZAMANLAR
KONUŞUYORDUK"
YORUMLAMA REHBERİ

İÇİNDEKİLER

3

SALT HAKKINDA

4

"O ZAMANLAR KONUŞUYORDUK"

5

EĞİTİMCİLERE ÖZEL

6

AÇILIŞ TARTIŞMASI: ARŞİV

7

İŞ BİRLİĞİ SANATI

11

EK KAYNAKLAR

SALT HAKKINDA

SALT görsel ve maddi kültürde kritik konuları değerlendirir, deneysel düşünce ve araştırmaya yönelik yenilikçi programlar geliştirir. Öğrenme ve tartışmaya açık bir ortam sağlamayı amaçlayan SALT, ziyaretçilerini ilgi duymaya, eleştirmeye ve iletişim kurmaya teşvik eder. Sergi, konferans ve etkinliklere ev sahipliği yapan kurum, ayrıca disiplinlerarası araştırma projeleri yürütür. SALT, yakın döneme ait sanat, mimarlık, tasarım, şehircilik, toplumsal ve ekonomik tarihe odaklı kamuya açık bir kütüphane ile arşive sahiptir.

SALT, Yorumlama Programı aracılığıyla okullar, toplumsal kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine dayalı, sürdürülebilir ortaklıklar geliştirmeyi amaçlar. SALT Yorumlama Programı ücretsizdir. Sergi turları, film gösterimleri ve sanatçılar ile ortak yürütülen projelerle gençlerin dikkatini çekmeye çalışır. Yorumlama Programı kapsamında, liseler ve gençlik birlikleri için SALT bünyesinde açılan her sergiye eşlik edecek şekilde, tartışma konuları, etkinlikler ve eğitsel kaynaklara ağırlık veren çevrim içi müfredat rehberleri (yorumlama rehberleri) oluşturulur.

SALT etkinlikleri, aralarında 15 dakikalık bir yürüyüş mesafesi olan iki tarihi binada ve saltonline.org üzerinden yürütülüyor. İstiklal Caddesi üzerindeki SALT Beyoğlu, sergi ve etkinlik mekânlarından oluşuyor. SALT Galata ise, 19. yüzyılda Alexandre Vallauray'nin tasarladığı eski Osmanlı Bankası binasıdır. SALT Galata, bünyesindeki kamuya açık bilgi ve belge kaynakları ile atölye, sergi, konferans alanlarına ve Osmanlı Bankası Müzesi'ne ev sahipliği yapıyor.

"O ZAMANLAR KONUŞUYORDUK"

SALT, *O zamanlar konuşuyorduk* adlı ikinci Açık Arşiv projesinde, 90'lı yılların ilk yarısında Türkiye'de düzenlenmiş *Elli Numara/Anı Bellek II*, *GAR* ve *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet* sergilerinin hikâyelerini, dönemin belgeleri aracılığıyla yeniden değerlendiriyor. Küratöryel yaklaşımda farklılık oluşturan bu üç sergi, galeri ve kültür merkezi gibi alışlagelmiş sergi mekânları ve tarihi yapılarda konumlandırılmadıkları gibi, içinde yer aldıkları mekânlarla bir müzakereye girişmişlerdi. Proje, bu üç sergi üzerinden, iş birliği ve fikir paylaşımı içerisindeki sanatçıların başlattığı, ticari olmayan kolektif girişimlere toplu bir bakış sağlıyor. Ortamın henüz kurumsallaşmadığı, erken 90'ların kendine has beklentisizlik durumunu taşıyarak dönemi hatırlatıyor.

O zamanlar konuşuyorduk, SALT Araştırma'nın sürdürmekte olduğu; Türkiye'de düzenlenen ve ticari kaygıların ötesinde kültür ortamı içerisinde özgül dönemlerin belirginleşmesini sağlayan, kırılma anları oluşturan, süreçleri ve mekânsallaşmalarıyla tarihsel öneme sahip olabilecek sergileri araştırma çabasının görselleştirilmesidir. Katılımcılarının desteğiyle sürdürülen araştırma projelerinin bir ürünü olan sergi, kurumun bu çerçevede hayata geçirdiği ilk denemedir. Araştırması 2010'da, SALT Araştırma'dan Sezin Romi tarafından başlatılan *O zamanlar konuşuyorduk* için bu sergilerin düzenleyicileri, sanatçıları ve asistanları ile iş birliği içerisinde kapsamlı arşivler oluşturuldu. Araştırma sürecinde, farklı kaynaklardan bilgi, doküman ve videolar bir araya getirildi.

Emre Zeytinoglu, *Devletin Belleği*, *Elli Numara/Anı Bellek II* sergisi, 1993

Bu proje, sanat dünyasındaki dönüşümlerin, sanatın bir "konuşma biçimi" oluşunun farklı disiplinlerden kişiler tarafından yeni yeni algılanmaya başlandığı ve bir düşünce nesnesi olarak ortaya çıktığı bir dönemde gerçekleştirilmiş üç serginin arşivlerini buluşturur. Düşünce ve tartışma ortamlarında üretilmiş bu üç sergiden hareketle, sanatın siyaset ve sosyoloji gibi farklı alanlarla bir araya gelmeye başladığı, sergilerde "küratör" kavramının yer kazandığı 90'larda Türkiye'deki sanat ortamı hakkında fikir vermeyi amaçlar.

EĞİTİMCİLERE ÖZEL

YORUMLAMA REHBERİ NASIL KULLANILMALI?

Bu yorumlama rehberi, siz ve öğrencileriniz için *O zamanlar konuşuyorduk* sergisindeki temaları açıklayıcı bir kaynakça olarak SALT tarafından hazırlandı. Rehberdeki konuların birer hüküm olarak değil; öğrencilerinizi söz konusu sergi ve sergide işlenen temalarla ilgili olarak eleştirel düşünce, tartışma ve araştırmaya sevk edebilecek bir diyalog ortamı olarak değerlendirileceğini umuyoruz.

Yorumlama rehberinin içeriği:

- *Açılış Tartışması: Arşiv*
- *İş Birliği Sanatı*
- *Ek Kaynaklar*

Yukarıda sıralanan her bölüm, sınıf içi aktiviteler, çoklu medya kaynakları, terminoloji ve tartışma konularını içerir. Bunları, öğrencilerinizin ihtiyaçlarına en iyi cevap verecek şekilde düzenleyerek geliştirmenizi ve kendi müfredatınıza uyarlamanızı öneririz.

Aydan Murtezaoğlu, *Karatahta*, *Elli Numara/Amı Bellek II* sergisi, 1993

AÇILIŞ TARTIŞMASI: ARŞİV

SALT, bir kültür ve araştırma kurumu olarak, arşivlerin çok sayıda kullanıcı tarafından yararlanılan ve paylaşılan kaynaklara dönüştürülmesi fikrini destekler. Bu nedenle bir arşiv asla “tamamlanmış” değildir ve ancak kamusal kullanım söz konusu olduğunda değerlidir. Kurumun bu düşüncesini yansıtan *O zamanlar konuşuyorduk* sergisi, 1990’larda Türkiye’de düzenlenmiş üç serginin -*Elli Numara/ Anı Bellek II*, *GAR* ve *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet*- arşiv malzemesini temel alır. Söz konusu projelerin SALT Araştırma tarafından dijital ortama aktarılarak erişilebilir hale getirilmiş izlerine odaklanan *O zamanlar konuşuyorduk*, bu dönemi mümkün olan en geniş ve en çeşitli izleyici kitlesiyle paylaşmak için arşivi bir araç olarak kullanır.

O zamanlar konuşuyorduk, SALT’ın sürdürmekte olduğu Açık Arşiv projesi kapsamında gerçekleştirilmektedir. SALT Araştırma’nın seçilmiş projeleri, SALT Galata’nın üçüncü katında, bu konuya adanmış olan Açık Arşiv mekânında sergilenerek yorumlanmaya açılmaktadır. Arşiv, demokrasi ve şeffaflık arasındaki muhtemel ilişkiyi irdeleyen; arşiv olgusunun internet teknolojileriyle birlikte katılımı zenginleşen, sürekli geliştirilen bir olguya dönüştüğü fikrini vurgulayan proje, araştırmacı/sanatçı Tayfun Serttaş’ın *Foto Galatasaray* sergisi (22 Kasım 2011-22 Ocak 2012) ile başlamıştır.

Foto Galatasaray, 1935’ten 1985’e kadar Beyoğlu Galatasaray’daki mütevazı stüdyosunda kesintisiz olarak fotoğrafçılık yapan Maryam Şahinyan’ın (1911, Sivas-1996, İstanbul) tüm mesleki arşivinin yeniden görselleştirilmesi üzerine kurulmuştu. İstanbul’un yakın dönem klasik fotoğraf stüdyolarından bugüne eksiksiz şekilde ulaşabilmiş en nadir örneklerden olan *Foto Galatasaray* arşivinde fotoğrafı yer alan kişilerin belirlenmesi ise, projenin güncel boyutunu

GAR sergisinden, Ankara Garı, 1995

temsil etmektedir. 13-14 Ocak 2012 tarihlerinde düzenlenen Fotoğraf Etiketleme Günleri ile başlayan kimliklendirme sürecine, yıl ortasında arşivin online olarak erişime açılmasıyla devam edilecektir.

Öğrencilerin *O zamanlar konuşuyorduk* sergisinin temalarını keşfetmesi için bir başlangıç noktası olarak, Açık Arşiv projesi ile bu projenin arşiv kaynaklarını kamuya paylaşma önceliğinden hareketle, arşiv kavramı üzerine bir tartışma geliştirmenizi öneririz. İçeriği tartışmaya ve katılıma açılan bir arşivin geleneksel tanımları nasıl değişir? Erişilebilirlikteki artış, arşiv yapma ve tarihi yorumlama biçimimizi nasıl etkileyebilir?

TERMİNOLOJİ

Arşiv — Tarihsel dokümanların korunduğu yer; ayrıca, korunan doküman

Demokrasi — Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi

Erişilebilirlik — Bir ürün, cihaz, hizmet ya da ortamın mümkün olduğunca çok insanın kullanımına açık olma seviyesini tanımlamak için kullanılan terim

Şeffaflık — Açık, görünür, erişilebilir olma durumu

Tarih — Zaman, yer ve olay örgüsünü içeren kronolojik kayıt

İŞ BİRLİĞİ SANATI

GİRİŞ

O zamanlar konuşuyorduk kapsamında arşivleri sunulan üç serginin ortak noktası, farklı disiplinlerden kişilerin iş birliğinin birer ürünü olmalarıdır. Örneğin, *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet* sergisinin oluşum süreci, sosyal ortamlarda hep bir arada bulunan ve düşünce paylaşımı içerisinde olan sanatçıların -Hüseyin Bahri Alptekin, İsmet Doğan, Gülsün Karamustafa, Michael Morris, Ahmet Müderrisoğlu, Bülent Şangar, Müşerref Zeytinoglu ve Emre Zeytinoglu-fikirlerinin farklı disiplinden biri tarafından değerlendirilmesi ihtiyacıyla sosyolog Ali Akay'ı sohbetlerine davet etmeleriyle başlamıştır. İki yıl boyunca süren uzun, etraflı sohbetler ve tartışmalar sonucunda *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet* sergisi ortaya çıkmıştır. Sergi, bugünkü prodüksiyon süreçlerinden farklı bir şekilde, kolektif bir çalışmayla hazırlanmıştır.

1990'lar, Türkiye'nin sanat sahnesinde yeni bir hareketin başlangıcı olur. İş birliklerine dayalı düşünce biçimlerine eğilimin artmasıyla "küratörlük" kavramı önem kazanır. 1980'lerde sergiler genellikle sanatçıların girişimleriyle düzenlenirken, 1990'larda farklı disiplinlerden kişilerin kültür üretiminin değişen çerçevesi üzerine odaklanmalarıyla küratörün (sergi projelerini yöneten ve sergileri yorumlayan içerik uzmanı) konumu kritik bir önem kazanmaya başlamıştır. 1991 ve 1993'te İstanbul'da açılan iki sergiden oluşan *Anı Bellek* serisi, Türkiye'deki ilk küratörlü sergi projesidir. Bu iki serginin küratörlüğünü Vasıf Kortun yapmıştır.

Öğrenciler, İŞ BİRLİĞİ SANATI: 1. OTURUM'da, SALT Araştırma ve Açık Arşiv mekânında *O zamanlar konuşuyorduk* kapsamında yer alan sergileri, kolektif doğalarına odaklanarak araştıracaklar. 2. OTURUM'da ise, *GAR, Anı Bellek II* ve *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet* sergilerinin düzenleyicileri gibi, belli bir mesele ya da sorun üzerine diyalogu teşvik etmek için ortak hedeflerle çalışırken, kendi kolektiflerini geliştirme fırsatını bulacaklar.

Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet sergisinin düzenleyicileri, İstanbul, 1995

TERMİNOLOJİ

Disiplin — Çalışma/uzmanlık alanı

İş birliği — Amaç ve çıkarları bir olanlar tarafından kurulmuş çalışma ortaklığı

Kolektif — Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan; ortaklaşa

Küratörlük — Bir kurumun koleksiyonlarından sorumlu olan ve bu koleksiyonun içeriğinin yorumlanması sürecinde rol alan; sergi projelerini yöneten ve sergileri yorumlayan içerik uzmanı

Misyon — Var oluş/faaliyet amaçları

HEDEFLER

- 1990'larda Türkiye'de sanatsal üretimin değişen dinamiklerini göz önünde bulundurmak
- Hem sanat hem diğer disiplinler açısından "kolektif" kavramını irdelemek
- Herhangi bir sorunu çözmek için iş birliğini bir araç olarak kullanmak

İŞ BİRLİĞİ SANATI: 1. OTURUM

1. Türkiye'deki sanat ortamında 1990'lı yıllarda gerçekleşen değişimi sınıfta öğrencilerle tartışın. O dönemde meydana gelen kilit değişimler arasında, farklı disiplinlerden (örneğin, sanat, sosyoloji, siyaset bilimi, edebiyat) bireylerin iş birliğine dayalı projeler yapmaya başlamaları ve küratörlük kavramıyla tanışılması yer almaktadır.

2. *O zamanlar konuşuyorduk* sergisini görmek üzere SALT Galata'ya bir sınıf gezisi düzenleyin. Rehberli tur ve tartışma oturumu için rezervasyon yaptırmak üzere yorumlama@saltonline.org adresine e-posta gönderebilirsiniz.

3. Öğrencileri dörderli gruplara bölün. Her bir grup, araştırmak üzere üç sergiden (*GAR*, *Anı Bellek II* ya da *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet*) birini seçmelidir.

4. Her bir grup, SALT Araştırma ve Açık Arşiv sergi mekânındaki arşiv malzemesi üzerine çalışmalıdır. Sonrasında gruplar, seçtikleri serginin sanatçıları ile düzenleyicilerinin kolektif amaçlar doğrultusunda birlikte çalışma biçimlerine odaklanarak, bir sonraki sayfadaki çalışma tablosunu doldurmalıdır.

Anı Bellek II sergisinin mekânı, Akaretler 50 numara, 1993

İŞ BİRLİĞİ SANATI ÇALIŞMA SAYFASI

GRUPTAKİ ÖĞRENCİLERİN İSİMLERİ:
SERGİ:

Bu sergi neredeydi? Hangi mekândaydı?

Serginin sanatçıları ve düzenleyicileri kimlerdi? Projedeki rolleri neydi?

SALT Galata'daki arşiv malzemelerine baktığınızda, bu sergiyi düzenleyenlerin bir ekip olarak çalıştığına dair hangi kanıtları görüyorsunuz? Yaptıkları iş birliğini nasıl tanımlarsınız?

Bu sergi hangi temaları ya da meseleleri ele alıyor? Projeye farklı disiplinlerden katılımcıların dâhil edilmesinin, bu meselelerin sunumunu nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

Yaşadığınız çevrede sanatçıların veya farklı dallardan kişilerin ortak amaçlar doğrultusunda bir proje gerçekleştirmek üzere birlikte çalıştığı benzer modeller gördünüz mü? Nerede?

İŞ BİRLİĞİ SANATI: 2. OTURUM

1. Sınıfa geri döndüğünüzde, öğrencilerle birlikte iş birliğinin tanımını yeniden değerlendirin (bkz. s. 7). Öğrenciler, *O zamanlar konuşuyorduk* kapsamında incelenen sergilerdeki gibi kolektif olarak çalışan gruplara aşinalar mı? Toplu çalışma modelinin ayrıca başka alanlarda -örneğin, işçi sendikaları veya gıda kooperatiflerinde- uygulandığını biliyorlar mı?

2. Öğrencilerinizi, her grup bir kolektif oluşturacak şekilde dörder kişilik gruplara ayırın.

3. Her grup, üzerinde çalışacağı konu veya sorun hakkında öncelikle beyin fırtınası yapmalıdır. Örneğin, *Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet* sergisi, “şiddet” sorununa odaklanmıştı. Öğrencilerin seçeceği konu veya sorun, kendilerini doğrudan ilgilendirebileceği gibi ailelerini, içinde yaşadıkları toplumu veya dünyayı etkileyen, örneğin siyasi veya sosyal bir mesele de olabilir. Zamanınız varsa, öğrencilerinize ulusal bir günlük gazeteyi doğrudan veya internet üzerinden okuma imkânı sağlayın. Böylelikle öğrenciler, kendi kolektiflerinin potansiyel olarak odaklanabileceği güncel olaylara ve meselelere dair fikir sahibi olacaklardır.

4. Öğrencileriniz, odaklanacakları konu veya soruna karar verince, onlardan bu konu veya sorunu sanat yoluyla nasıl irdeleyebileceklerini düşünmelerini isteyin. Ortaklaşa çalışma nasıl bir değişim yaratabilir ve sanat, bu süreci nasıl kolaylaştırabilir?

5. Her kolektif, grubuna kendi amacını yansıtan bir ad takmalı, misyonunu ve benimseyeceği bir dizi değeri yazmalıdır. Öğrencilerinize, fikirlerini bir kurumsal kimlik oluşturacak biçimde geliştirmeleri ve misyonlarını gerçekleştirmek üzere iş birliği yapabilecekleri toplumsal örgütleri, şirketleri veya kişileri araştırıp bulmaları için zaman verin. Gruplardan, oluşturdukları kolektiflerinin sınıfta tanıtılmalarını isteyin.

GAR sergisinden, Ankara Garı, 1995

TARTIŞMA

- *Grubunuz odaklanacağı konuya, grup adına, misyonuna ve değerlerine dair nasıl karar verdi? Topluca karar vermek daha mı kolay, yoksa daha mı zordu?*
- *Sizce, kolektifinizin misyonu gerçekleştirilebilir mi, değil mi? Neden?*
- *Sınıf arkadaşlarınızın kendi kolektiflerini tanıtılmalarını izlerken, sizin misyonunuza benzer misyonları benimseyenlerin olduğunu gördünüz mü?*
- *Misyonunuzu gerçekleştirmek için iş birliği yapabileceğinizi düşündüğünüz gruplar oldu mu?*

EK KAYNAKLAR

WEB

SALT Online | saltonline.org

SALT Araştırma | saltresearch.org

KİTAP VE MAKALELER

Anı Bellek II sergisi katalođu, 1993

GAR sergisi katalođu, 1995

Küreselleşme-Devlet, Sefalet, Şiddet sergisi kataloğu, 1995

GAR sergisinden, Ankara Garı, 1995

